

...הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי... – 'מטה-משה' או 'מטה אהרן'?

בתיאור מכות מצרים ע"י ה'מטה' מצינו חוסר-בהירות, אם נעשו ב'מטה-משה' או ב'מטה אהרן'?

ספר שמות פרק ז

... (טו) לֹךְ אֶל פְּרַעֲה בַּבֶּקֶר הַנֶּה יֵצֵא הַמִּימָה וְנִצְבֹּתָ לִקְרָאתוֹ עַל שַׁפַּת הַיָּאֵר וְהַמָּטָה אֲשֶׁר נִהַפֵּךְ לִנְחָשׁ [במעמד הסנה] תִּקַּח בְּיָדְךָ: ...

אמנם רש"י לגבי מטה-אהרן פי' בד"ה יהי לתנין [ז,י]. לתנין: לנחש.

אבל ראה אבן עזרא שם, כי בלשון המקרא לא נקרא 'נחש' רק המטה של משה נהפך לנחש! [לעיל ד,ג]. וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלֹכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לִנְחָשׁ וגו'... ואונקלוס תרגם 'נחש' - חיויא ו'תנין' - תנינא.

ויש לתווד שהכוונה ל'קרוקודיל' שהוא דו חיים, במים קרוי 'תנין' וכאשר הוא ביבשה קרוי 'נחש', שנמשל לפרעה שאמר על עצמו [יחזקאל כט,ג]: 'התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו'.

(יז) כֹּה אָמַר יְדֹוֹד בְּזֹאת תִּדְעֶ כִּי אֲנִי יְדֹוֹד הִנֵּה אֲנִי [משה רבינו] מֵבִיא בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהַפְּכוּ לְדָם:

היינו שיודיע לפרעה בשם ה' שגם ה'מטה' יהיה משה בעצמו וגם ה'מטה' יהיה שלו ולא 'מטה אהרן'!

ומה היה בסופו של דבר?
ממשיך הכתוב לספר תוך כדי דיבור:

ספר שמות פרק ז

(יט) וַיֹּאמֶר יְדֹוֹד אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן קַח מִטָּךְ [של אהרן] וְנִטְּהָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם....

ופירש"י שם:

(יט) אמור אל אהרן – לפי שהגין היאור על משה כשנשך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא כלום ולא בלפרדעים ולקה על ידי אהרן:

כ) וַיַּעֲשׂוּ בֵּן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֲשֶׁר צִוָּה יְדֹוֹד, וַיִּרְם בַּמָּטָה וַיַּךְ אֶת הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרַעֲה וְלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיִּהָפְכוּ כָּל הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְדָם:

משמע שה'מטה' היה אהרן וגם ה'מטה' היה של אהרן, כדפירש"י הטעם! אבל ציווי הקב"ה למשה [לעיל ז, יז]. מציג את משה כ'בדאי' בעיני פרעה - האמנם?!

וכן במכת צפרדע [ובמכת כינים שאחריה]:

ספר שמות פרק ח

(א) וַיֹּאמֶר יְדֹוֹד אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן נִטְּהָ אֶת יָדְךָ בַּמִּטָּךְ [= מטה אהרן] עַל הַנְּהָרֹת עַל הַיָּאֵרִים וְעַל הָאֲגָמִים וְהָעַל אֶת הַצִּפְרָדַּיִם וגו'.

אבן עזרא מתייחס לזה לעיל בציווי למשה ומתקן: (יז) כה - ואמר אשר בידי ואע"פ שביד אהרן היה. כי שניהם שוים ומשתתפים באות:

היתכן שלרש"י לא הוקשתה שאלה זו?

"וּמִטָּךְ אֲשֶׁר הָבִיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר"

להלן [בפ' בשלח] ברפידים, כשהתלוננו על העדר-המים, מספרת התורה:

ספר שמות פרק יז

... (ה) וַיֹּאמֶר יְדֹוֹד אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתְךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּךְ אֲשֶׁר הָבִיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ:

רש"י על שמות פרק יז פסוק ה ומטף אשר הכית בו את היאור – מה ת"ל אשר הכית בו את היאור? [דמאי נפק"מ להזכיר זאת?] אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורעניות, ... יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:

והרש"י תמוה:

1. וכי רק הייתור הוא מה שהוקשה לרש"י זה? ומדוע לא הוקשה לו שסותר דברי עצמו?!

[מפסוק לעיל בפ' וארא] וכיצד אמר 'אשר הכית בו את היאור', הרי אהרן היה זה שהכה את היאור?!

2. גם לגבי שיוכו של ה'מטה' מצינו קראי דסתרי אהדדי, 'במטה' של מי נעשו האותות?

ספר שמות פרק ד - במעמד הסנה מצווה ה' למשה: (יז) וְאֶת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֵתָת: וַיִּקַּח מֹשֶ׈ה אֶת מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

וייפלא שהרי רוב המכות במטהו של אהרן נעשו?!

'מטה משה' או 'מטה אהרן'?

במעמד הסנה לאחר התחמקות-משה 'והן לא יאמינו לי' – ממחיש לו ה' את נס הנחש המתהפך:

(ה) **לִמְעַן יֵאֱמִינוּ בִּי נִרְאָה אֵלַיִךְ יְדֹנֵד אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב....**

(ט) **וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיְבֵשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּאֵר וְהָיוּ לָדָם בַּיּוֹם הַהוּא:**

ובהמשך לזה נאמר לו:

(יז) **וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת:**

נמצא שהכוונה בביטוי 'ה'אותות' בפסוק זה, איננה לעשרת המכות, שהן בחינת 'מופתים' שנעשו לפני פרעה, אלא הכוונה ל'אותות' שעשה משה עצמו לפני בני ישראל, עם 'מטה-האלקים' הזה!

וההבדל ביניהם הוא, ש'אותות' הם 'סימנים' עבור ישראל, לאשר שהוא 'שליח הגאולה' [אבל לא הוצרכו להוכחות למציאות הבורא]

ומאחר שהפיכת מעט מ'מי היאור' ל'דם', היתה מה'אותות' שנעשו לפני בני ישראל בוודאי שגם זה נעשה באמצעות 'מטה האלקים' של משה

נמצא שאמנם זהו המטה 'אשר הכית בו את היאור' בהפיכתו 'מעט ממי היאור' ל'דם'

במסגרת ה'אותות' לפני בני ישראל', [אבל לא ב'מכת דם' הכללית ביאור ובכל מימי מצרים]

וכמדויק ברש"י:

והיו המים וגו' – והיו והיו שני פעמים. נראה בעיני אלון נא' [רק פעם אחת] והיו המים אשר תקח מן היאור לדם זיכרת, קומע אני שזכור [ששאבה את המים מהיאור] הם נהפכים לדם [ולא השתתף בזה ה'מטה'] ולא כשזכור לארץ, והיו כהויתן..

אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם [בעת השאיבה] עד שיהיו [המים] זיכרת [ושם יכה בהם משה במטהו]:

לא כן ה'מופתים' הם עבור מלך מצרים, שאומר להם 'תנו לכם מופת', שבאו להוכיח לו שידעו מציאות הבורא, יכולתו והשגחתו [כולל עשרת המכות].

והנה במכות דצ"ך [שלקו על ידי אהרן, כי היאור והעפר הגבו על משה] עלינו לברר במטהו של מי השתמש אהרן במכת הדם והצפרדע שביאור?

'מטה אהרן' – רק לחרטומים...

רק במיפגש הראשון עם פרעה וחרטומיו, השתמש אהרן במטה שלו! כנאמר:

ספר שמות פרק ז

(ט) **כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל אֲהֲרֹן קַח אֶת מִטְנְךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעֲהַ וְהָיָה לְתַנִּין:** (י) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעֲהַ וַיִּשְׁלַךְ אֲהֲרֹן אֶת מִטְּהוֹ לִפְנֵי פְרַעֲהַ וּלְפְנֵי עֲבָדָיו וְהָיָה לְתַנִּין:**

זאת כיוון שלא היתה זו 'מכה' כללית בכל מצרים, אלא רק 'מבחן-אמינות' מול חרטומי מצרים, לכן לא רצה הקב"ה 'לבזבז' עליהם את 'מטה האלקים' של משה או שלא רצה שמטות החרטומים הטמאים ייבלעו במטה האלקים:

ראה זוהר ח"ב כח,א.

מטה אהרן ולא מטה משה, אלא ההוא דמשה איהו קדישא יתיר, דאתגליף בגנתא עלאה בשמא קדישא, ולא בעי קודשא בריך הוא לסאבא ליה באינון חוטרין דחרשיא.

אדרבה! זהו כבודו של משה שאפילו ה'גבאי' שלו מסוגל לחולל 'מופתים' במטהו שלו...

'מכות-מצרים' היו רק ב'מטה משה'

ברם, מרגע שהחלו 'עשרת-המכות', הוצרכו ל'מטה האלקים' של משה, אלא כיוון שהגן היאור על משה, הועבר תפקיד ה'מטה' [בפועל] לאהרן ממלא מקומו, אבל השתמש במטהו של משה [שרק הוא בכוחו לחולל את ה'מכות' בכל ארץ מצרים] כמ"ש:

ספר שמות פרק ז

(טו) **לִךְ אֶל פְּרַעֲהַ בַּבֹּקֶר הִנֵּה יָצָא הַמִּימָה וַיִּנְצְבֹתָ לִקְרֹאתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּאֵר וְהַמָּטָה אֲשֶׁר נִהַפֵּךְ לְתַנִּינִים** [= זה 'מטהו של משה' במעמד הסנה] **תִּקַּח בְּיָדְךָ:**

אלא שכאן ממשיך משה ומודיע לפרעה בשם ה' שהוא משה יכה את היאור:

(יז) כֹּה אָמַר יְדֹנָד בְּזֹאת תִּדְבַּע כִּי אֲנִי יְדֹנָד הִנֵּה
אֲנֹכִי [מִשָּׁה] מִכָּה בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמִּים
אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לָדָם:

ולפועל תיכף ומיד אחרי זה הקב"ה מצוהו
'הפוך'!..

(יט) וַיֹּאמֶר יְדֹנָד אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן קַח
מָטֶךְ [של אהרן?] וְנִטָּה יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם
וְגו'... (כ) וַיַּעֲשׂוּ בֶן מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְדֹנָד וַיִּרְסוּ בַּמָּטָה וַיַּךְ אֶת הַמִּים [=מי? אהרן
הכה, שהרי משה לא רצה להיות כפוי טובה
ליאור שהגן עליו] אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרָעָה
וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיִּהְפְּכוּ כָּל הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר
לָדָם:

נוסח זה הוא 'תרגום' של אהרן
אלא יש לומר שהקב"ה 'מכתיב' למשה נוסח
שאהרן עתיד לתרגמו לפני פרעה בגוף ראשון
וכה יגיד אהרן בתרגמו לפרעה:

הִנֵּה אֲנֹכִי [= אהרן המתרגם] מִכָּה בַּמָּטָה אֲשֶׁר
בְּיָדִי [ולא 'במטה שלי'] עַל הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר
וְנִהְפְּכוּ לָדָם:

כי משה רבינו הקנה לאהרן את 'מטה האלקים'
שלו [בהגבהה] ונתנו ביד אהרן אחיו, שהוא
ישתמש בו לעת עתה להכאת היאור.
וַיִּרְסוּ בַּמָּטָה [אהרן הגביו] וַיַּךְ אֶת הַמִּים...

לאחר שנסתיימו שלשת המכות 'דצ"ך' על ידי
אהרן [כי משה לא רצה להיות כפוי טובה
כלפיהם], החזיר אהרן את 'מטה האלקים'
למשה, כדי שמשה יחזור להשתמש בו במכות
האחרונות!

מכות עד"ש – ללא 'מטה'

והנה צריך להבין מדוע במכות ערוב, דבר
ושחין, לא היה כלל שימוש ב'מטה'?

•

ויש לומר, בשלש מכות אלו, לא הוצרך לפעול
שינוי 'חוקי הטבע', שהרי במכת 'ערוב', לא
'נבראו' לפתע חיות רעות, אלא הנס היה
ב'התקבצותם' מהמדבריות והיערות וריכוזם
במצרים,

כמו כן ב'דבר' שהיתה זו התפרצות מחלה
קיימת וידועה, אלא שהנס היה שאירעה בבת
אחת בכל מקנה-מצרים,

כמו כן ה'שחין' שזו מחלת עור מוכרת, אמנם
הסיבה להדבקה היתה מ'פיח כבשן', אבל
התוצאה לא היתה משהו חריג מחוקי הטבע
[ושלשתן לא באו אלא להדגיש ה'הפליה' בין ישראל
למצרים]

לניסים כאלו, שבנויים על 'צירוף-מקרים' ולא
על 'שינוי חוק טבע' [כמו מים שנהפכו לדם או
יאור שמשריץ מתוכו צפרדעים] – אין צורך
ב'מטה האלקים'!

מכות בא"ח[ב] משה פועל במטהו

מכת ברד מחייבת שליטה בחוקי המישיקעים,
המימטרים והיווצרות ברד 'ענק ממדים', אשר
בתוכו 'אש מתלקחת', בניגוד לחוקי הטבע, כך
מכת 'ארבה' [לאחר רוב רובה של הצמחיה
במצרים כבר הושמד במכת הברד] שאינו דומה
ללהקות ארבה רגילות המחפשות 'שטח מחיה'
וכפי שמעידה התורה:

"לִפְנֵי לֹא הָיָה בֶן אֲרֶבָּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא
יִהְיֶה בֶן: (טו) וַיִּכַּס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ וַתִּתְחַשֵּׁךְ
הָאָרֶץ"..

כל שכן במכת 'חושך', המחייבת שליטה
ב'מאורות' ומסלוליהם בשבילי הרקיע.

בכדי לפעול תוצאות על-טבעיות לחלוטין
הוצרכו לכוחו של 'מטה האלקים' ומאחר
ובשלשת המכות בא"ח, לא היתה סיבה שלא
ילקו על ידי משה, לכן נפעלו ישירות על ידי
משה עצמו וב'מטהו' שלו.

•

ומה ש'מכת בכורות' נפעלה לא ע"י
'מטה', הוא מפני שהיתה באופן של 'אני
ולא מלאך' ועצמותו יתברך איננו זקוק
ל'מטה'...

נמצא שרק ה'מופת' הראשון מול החרטומים
היה ב'מטה אהרן', אבל ב'מכות מצרים' היה רק
מטה אחד [של משה], אלא שנמסר לאהרן
והחזירו למשה!

... (טו) לַךְ אֶל פְּרַעֲהַ בַּבֶּקֶר
הִנֵּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצְבְּתָה
לִקְרֹאתוֹ עַל שְׂפַת הַיָּאֵר
וְהַמָּטָה אֲשֶׁר נִהַפְךָ לְנַחֲשׁ תִּקַּח
בְּיָדְךָ....

(יז) כֹּה אָמַר יְדֹוֹד בְּזֹאת תִּדְעַ
כִּי אֲנִי יְדֹוֹד הִנֵּה אֲנֹכִי ^[משה רבינו]
מִכָּה בַּמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל
הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהַפְכוּ לְדָם: